

Hannah Arendt: «El veritable problema és el que van fer els nostres amics»

Conversa amb la pensadora jueva sobre el nazisme i els paper dels intel·lectuals

"Senyora Arendt, és vostè la primera que forma part d'aquesta sèrie d'entrevistes. La primera dona, encara que té una ocupació que actualment se sol considerar molt masculina: vostè és filòsofa."

El que d'entrada respon Hannah Arendt, que va néixer el 14 d'octubre del 1906 a Limmer i va morir el 4 de desembre de 1975 a Nova York, en aquesta entrevista (feta el 1964) és: "No em sento de cap manera una filòsofa". Ella pretenia "mirar la política a través d'uns ulls que no estiguin enterbolits per la filosofia". La recordem assistint a la conversa amb Günter Gaus i recollint-ne 14 fragments, en què mostra el seu ideari i explica per què des del 1933 va tenir clar que calia lluitar activament contra el nazisme.

V?deo: <https://www.youtube.com/watch?v=WDovm3A1wI4>

1. La filosofia se sol considerar avui en dia una ocupació masculina. No ha de seguir sent-ho. És perfectament possible que una dona arribi a ser filòsofa. [...] Sempre he fet el que he volgut sense dir-me: una dona està fent el que fan normalment els homes. No ha estat mai el meu problema.

2. El que vull és comprendre. Per a mi, escriure forma part del procés de comprensió; durant aquest procés es formulen certes idees... Si tingués bona memòria i pogués retenir tots els pensaments, dubto que escrivís -sóc conscient de la meva peresa-

3. Quan treballa no em preocupo per la influència que pugui exercir. [...] Si em permet la ironia, aquest és un assumpte típicament masculí: els homes sempre busquen aquest efecte. Jo, en canvi, ho considero més superflu. Em veig com algú influent? No, el que vull és comprendre. I si els altres comprenen de la mateixa manera en què jo ho he fet, això suposa per a mi una gran satisfacció, un sentiment de pertinença similar al d'estar entre els teus.

4. El 1933 no hi havia lloc per a la indiferència. No n'hi havia fins i tot abans, ni tan sols per a mi. Jo no militava en cap partit -tampoc en sentia la necessitat-, però llegia la premsa amb deteniment i vaig formar-me una opinió pròpia. El 1931 estava fermament convençuda que el nazisme prendria el poder. I vaig discutir molt sobre aquest assumpte, però no m'hi vaig implicar de manera sistemàtica fins que vaig decidir emigrar. [...] **Aviat vaig veure que els jueus no s'hi podien quedar, i jo no pretenia deambular per Alemanya, per dir-ho així, com una ciutadana de segona categoria**, en la forma que fos. És més, estava convençuda que les coses empitjorarien. Tot i això, al final no en vaig marxar de forma pacífica, i això d'alguna manera em va alegrar. Va passar que em van detenir i vaig haver de sortir il·legalment del país. Va ser la Unió Sionista alemanya la que em va donar l'oportunitat. Encara que jo no era sionista, i ells tampoc provaven de convertir-m'hi, ni tenia res a veure amb el moviment en termes polítics, em van influir en cert sentit. El 1933 em van dir: ?Volem recopilar les declaracions antisemites fetes en circumstàncies ordinàries per associacions professionals de tot tipus, per revistes especialitzades... en definitiva, reunir tot aquest tipus de coses que es desconeixen a fora del país?. Organitzar alguna cosa així en aquell moment era el que els nazis anomenaven ?propaganda difamatòria?, i cap sionista podia encarregar-se d'això perquè, si el descobrien, exposaria tota l'organització. Així que em van preguntar: ?Vols fer-ho??. I vaig respondre: ?I tant que sí?. La proposta em va fer feliç: en primer lloc perquè em va semblar una idea molt intel·ligent, i en segon lloc perquè vaig sentir que,

després de tot, podia fer alguna cosa.

5. Segons el meu record personal, li diré que no ho vaig saber per la meua família, que era jueva. La meua mare no era gens religiosa. [...] Durant la infantesa mai vaig escoltar la paraula jueu a casa; vaig topar amb ella per primera vegada en els comentaris antisemites -que no valen la pena repetir ara- d'altres nens al carrer. De nena -ja grandeta- sabia que tenia un aspecte jueu: el meu aspecte era molt diferent del dels altres nens. Jo n'era molt conscient, però no d'una manera que em fes sentir inferior, simplement era així. A més, la meua mare i el meu entorn familiar també eren diferents del que era habitual, peculiars en comparació amb els qui ens relacionàvem i fins i tot amb d'altres nens jueus. Però en aquella edat era complicat desxifrar amb exactitud què era allò especial.

6. De jove creia que tothom era com jo [des d'un punt de vista de dots intel·lectuals]. Em vaig adonar que no bastant tard, no vull dir quan, em sembla vergonyós. Jo era increïblement ingènua, en part com a conseqüència de l'educació de casa meua. Mai es parlava d'aquestes coses, mai es parlava de les notes. Es tenia com a cosa de mediocres. Qualsevol ambició es tenia com a cosa de mediocres. En tot cas, jo no era conscient de la situació. De tant en tant vaig ser conscient d'una estranyesa que mai vaig relacionar amb el talent. Això va fer que sentís cert menyspreu cap als altres. Molt aviat. I sovint patia pel fet de sentir-lo.

7. Sovint es creu que la commoció dels jueus alemanys el 1933 s'explica pel fet que Hitler va prendre el poder. Però pel que fa a mi, i a la gent de la meua generació, puc dir que es tracta d'un malentès curiós. La presa de poder va ser, naturalment, un desastre. Però era una qüestió política, no una personal. **Per saber que els nazis eren els nostres enemics, Déu meu, per això no necessitàvem que Hitler aconseguís el poder, per favor!** Des de feia almenys quatre anys, era completament evident per a tots els qui no fossin estúpids. I també sabíem que una part gran del poble alemany estava amb ells. Res d'això podia sorprendre'ns, commocionar-nos, el 1933.

8. El veritable problema personal no va ser el que van fer els nostres enemics, sinó el que van fer els nostres amics. Aquella marea de la uniformització, que en bona mesura era voluntària, o que, en tot cas, no estava encara sota la pressió del terror: va ser com si al voltant de nosaltres s'obris un espai buit. Vivia en un medi intel·lectual, però coneixia també altra gent. **I vaig poder comprovar que la uniformització es convertia, per dir-ho d'una manera, en la regla entre els intel·lectuals**, i no en altres medis. Mai ho he oblidat. Vaig deixar Alemanya dominada per la idea -una mica exagerada, sens dubte- que mai més, mai més em posaria en històries intel·lectuals. No volia tenir res a veure amb aquell tipus de gent. [...] La meua opinió era que el que havia passat tenia a veure amb aquesta professió, amb la intel·lectualitat.

9. Que algú s'uniformitzés perquè tenia dona i fills per cuidar era una cosa que ningú podia prendre's malament. El que és dolent és que alguns s'ho van arribar a creure realment! Però això va voler dir que es van fer idees sobre Hitler, i en part eren coses terriblement interessants! Coses fantàsticament interessants i complicades. Que flotaven molt per sobre del nivell ordinari de la gent. Ho trobava grotesc. Avui diria que van caure a la trampa de les seves pròpies idees.

10. Vaig aprendre una cosa que des d'aleshores vaig encunyar en una frase que sempre recordo: **"Si a una l'ataquen com a jueva, s'ha de defensar com a jueva"**. No com a alemanya, ni com a ciutadana del món, ni com a titular de drets humans, ni res de l'estil.

11. L'Europa del període prehitlerià? Li asseguro que no l'enyoro. Què en queda? En queda la llengua. [...] L'alemany és, en tot cas, el més essencial que ha quedat i el que sempre he conservat conscientment. Em vaig dir: "Bé, què hi pots fer? No va ser l'alemany el que va embogir".

12. El que va ser decisiu no va ser l'any 1933, sap?, almenys no per a mi. **El que va ser decisiu va ser el dia que vam saber que existia Auschwitz**. Va ser el 1943. En un principi no ens ho creïem, encara que el meu marit i jo sempre dèiem que podia esperar-se qualsevol cosa

d'aquella colla. Però això no ho creïem, també perquè anava en contra de tot el que la guerra exigia, en contra de totes les necessitats militars. El meu marit era un antic historiador militar i em deia que no em cregués les històries que s'explicaven, que tan lluny no podien anar. Però mig any després sí que ens ho vam creure, perquè ens van donar la prova. Aquesta va ser la veritable commoció. Abans d'això ens dèiem: "Al cap i a la fi, cadascú té els seus enemics; és natural. Perquè no hauria de tenir-los també el poble? Però això, no".

13. No s'hauria d'haver permès mai que es fes. I amb això no em refereixo només al nombre de víctimes. Em refereixo a la fabricació de cadàvers i a tota la resta -no necessito entrar en detalls-. Allà va passar una cosa a la qual cap de nosaltres ens en podríem fer mai a la idea. Tota la resta, he de dir que a vegades va resultar una mica difícil: érem molt pobres, estàvem perseguits, havíem de fugir, tirar endavant a les bones o a les dolentes... Però érem joves, jo fins i tot -no puc negar-ho- m'ho prenia amb humor. Però allò altre, això no. Allò era una cosa completament diferent.

14. Vaig tornar a Alemanya per primera vegada el 1949, per encàrrec d'una organització jueva dedicada a salvar tresors culturals jueus, sobretot llibres. Vaig venir-hi amb la millor voluntat. Des del 1945 la meua reflexió era la següent: tot el que va passar el 1933, realment, en vista del que va venir després, no va tenir importància. Cert, la deslleialtat dels amics, per dir-ho una sola vegada. Si algú realment es tornava nazi i es posava a escriure articles, bé, no és que m'hagués de ser fidel a mi en persona. Amb mi senzillament no hi havia res més de què parlar, i pel que fa a mi, deixava d'existir. Fins aquí tot clar. Però, d'aquests, no tots eren assassins. **Només era gent que va caure a la seva pròpia trampa**, com diria avui. Tampoc ells volien el que va venir després.

Foto: www.hannaharendtcenter.org